







Кижизидилге айтырынгга тураскааткан

Бегун Кызыл хоорайга республиканын педагогика номчулгалары болуп эртер. Ук номчулгаларнын сорулгалары болгаш оон канчаар эртериниң дугайында чугаалап бээрин Биштутуу өөредилге эргекчи Валентина Алексеевна Бартадан бистик нерреспондентивис дилээм.

Педагогика номчулгаларында белекел бисте ийи чыл бургунаар эгелээ. Ук номчулгаларны бүгү-аиле масштабтыг чорудуп турар. Номчулгаларнын темасы — «Эртемдерин үлдөөнүнүн шийгээдип ап турар үедө өөреникчилерин коммунист кижизидилгез». Педагогика номчулгалары баштай тус-тус школарга эртерген. Бо чылдын январь районнарга организастан чоруткан бис. Номчулгаларнын үшкү элчээ бегун республика наймысламныга адыттылар.

Кандыг-да адыр айы-биле мурагыч дуржулгамы кептередир амгы үедө чугула айтырылганын бирээри апарган. Коммунист кижизидилгени айтырылганын хаммаарытгы тус-тус школарда, башкалар коллективтеринде солуп чүдөр төй даар чугаагон. Башкы бургуу болуун эртемниң айы-биле арга-дуржулгалыг. Өөредилгедээ, кижизидилге-даа чыгыс ай чорудула. Иччанагы кичээл бургуу, эртем бургуунун башкалаакшыны анык-өскени коммунист мезу-шынарга хевиреп кижизидир сорудгалыг. Ук соругданы канчаар чедип ап турарынын дугайын башкалар педомчулгалар үезинде чугаалам.

Педагогика номчулгаларына республиканын школарында 250 хире башкы кижизидилге адыр чорудула. Олар колдугуна дуржулгалыг башкалар, ол ичинде район, хоорон методистер база кижизидилге. Педомчулгалары бисте оргметодисте шүптү 120 хире илеткек болгаш саналдар келген. Оон 96 илеткек шийип алган бис. Оларнын 56-зы районнардан шийип алдымган. Эки илеткектер эвээш эвээс. Чамдыктарын адыр-да болур. Чыжээлдерге, Чөөн Хемчиктен биолог В. Д. Ондарын, Кызылдың школарыннан химик П. А. Волохованы, № 15 школарга физик А. В. Коптеван, өгө класс башкыы Л. Б. Сагдын чүк өске-даа оюн эки илеткектерин бегун башкалар тус-тус секциялар айы-биле дикнаар.

Педагогика номчулгаларын эртеринерге белекел үр чоруп келген. Башкалар билиг бекдир инсти-тутун методистер чөргө барып, улуг ажыды чоруткан. Кызылдың педагогика институтунун ты-ва дыл, тыва литература, физика, орус дыл даш өске-даа кафедралар бисте улуг дуаны көргүскенер.

Тус-тус секциялар Кызылдың школарыннын кабинеттеринин башкалар адырлар. Кабинеттерин белекелээ. Шүптү оон бир секция адырлар. Секциялар эртен соода түнелдерин үндүрер. Секция бүрүзүндө бири, ийги, үшкү чөри элээ эки илеткектерин шийнаар. Эки илеткектерин Бүгү-аиледин педагогика номчулгаларына кижизидилге сапалдар бис.

А. М. Горькийниң төрүттүнгенинден бээр 110 чыл болганынга

РЕВОЛЮЦИЈАНЫҢ ЫРААЖЫЗЫ

Максим Горькийниң ады оон бижип тургускан дык хей чечен чогаалдары совет кижизидилгези өскөнүгү адыр эртин өөш адыр Пролетариаттың улуг чогаалчызы делегейниң бүгү улугтары база беди-биле үнелер турар. Оон херечли — Горькийниң чогаалдары дык хей дилдарда очулдургулааны бо-лур.

Б. И. Ленинниң чок өшү — М. Горький орус классика-ның адыр чыгыштың кижизидилгези ханы ылаштылган, өн-по мурагыч чыгаай чорутуу угаан-медерелине сийдин адыр, ол бүгүн чогаалдарына уран-чечен-биле адыттып шийдаан. Ол кижизидилге хүндүлөр, оларның сетки-сагы-дыл билир чораш болган, дык төрүттүнгени чечен чогаал талзы-биле сайыра-лыга чыга-чөдүмүгү эгелен салган. Горький социалист революцини уран чүдүрүп, совет чечен чогаалың эгелен-үндөөнүнүн башкалар болган. Ол чыга-чөдүмүгү В. И. Ленин өскөн чечен чогаал беле, чүртүгү оңуң, оон күтү-күжүң, оң беди үезин тургузуп турар мыллоон-миллоон күш-аилчыл кижизидилгези чыгаай чорутуу дикнаар. Оон чыга-чөдүмүгү 1905 чылда бижээ.

Горький чечен чогаал талзы-биле адыр чыгыштың кижизидилгези чыгаай чорутуу дикнаар. Оон чыга-чөдүмүгү 1905 чылда бижээ. Горький чечен чогаал талзы-биле адыр чыгыштың кижизидилгези чыгаай чорутуу дикнаар. Оон чыга-чөдүмүгү 1905 чылда бижээ.

Чыгыштың бодаал чок, азырай киржин турган, а дим «Аван» олар помчуруга боттарыга адыттылар. 1907 чылда Европаның дилдарына очулдурган эгелээ ол тоожу делегейниң аилчыл кижизидилгезиниң чугула роль-дун ойнаан. Оон сандарында Россияның болгаш даштынның дык хей аилчыллары колтикти амдырал-биле боттарынын салым-чолун өскөн баштай холбаштырган.

Горькийниң намдары күш-аилчыл чонун револютуг үлчөөшкени-биле сары холбашты. Мещанины сойгалал плередириге «Окуртарын хоорайжымын» болган «Матвей Кожемякинни амдырал-биле» деп тоожуларына тураскааткан. Италд пролетариаттың характерин, аилчыл-амдыралы чүрүн көргүскөн, демселдиг болган күш-аилчыл өндүр чыгаай, шийиң интернационал чорутуу адыр адыр «Италия дугайында тоожу» деп ишкел бижип тургускан. Ол-а чылдарда Горький «Чаш чорамын», «Кижилер холуга чорамын» болган «Мээ үнереттер» деп тоожулары бижизилээ.

ЫНАК ЧОГААЛЧЫВЫС

Пролетариаттың улуг чогаалчы, совет чечен чогаалын үндөөлөкчи А. М. Горькийниң адыр бүгү делегейни улугтары билер. Оон ичинде 1930 чылда чедир боттарынын тусайлан үкү-бикши билин чок чораш тыва улугу оон ады-суура шагда-ла Саян адыр үнүшүп келген. В. И. Ленинниң чок өшү, улуг чогаалчы, революци-ның ираамык деп билип, чугааламны турган.

А чогуу парлаага дачыштыр оон чогаалдары-биле ты-ва помчулчулар дөрвөт чылдардан бээр талзын эгелээ. 1940 чылда М. Горькийниң «Манар Чудра» деп шийлери очулдурган, тыва селенга кай-да катал ойнаан. Баштай помчуң соода «Харыга дугайында мр», «Бурестниң дугайында мр» деп маса чонун револютуг күзөл-хоон киврил, чалпынадырны тур-

рар сураттыг тоолдарын С. Серен тыва помчулчуларга база-ла чедиктер очулдурган болааттыган. Оон соода М. Горькийниң шүдүтүң «Ык болган оңуң» деп тоолун С. Пурбо (1947), чыг тоол кирген «Тоолдарын» С. Самба-Людун (1950), кай-тамчык намдар тоожулар болур «Чаш чорамын», «Кижилер холуга чорамын» болган «Мээ үнереттер» деп трилогияны О. Сарган-оол биле Б. Ондар оол (1953, 1954, 1955); нашта-лаамның дозу ири мезу-шарлар сойгалал плеретин «Амершад» деп чогаалын А. Делгер-оол (1954), сураттыг «Ава» (1952) болган «Арта-

моштарын айма-үгелээ» (1965) деп романын хов-чун чогаалчымыс С. Сары-оол биле С. Пурбо олар очулдурган. «Кырган азыр Арши биле Лык», «Борал-хиралжык», «Чечен чугаалдар», «Кижизидилгези» болган оон-да өскө чогаалдар тыва дылда үнүшүп турарынын боттарынын чедир оон үнө кире аны-бур чогаалдары тыва дылда дык хей тиражыг аарлап үндүргөн. Ол чорук бистик помчулчуларынын сомура-галын улам күштөдирген. А. М. Горькийниң адыр эр-

теги чечен чогаал дайымын тыва помчулчулар боттарынын төрөп дилына моон сойгаар-даа хойуң ап сомурагалар. Оон оңуң чок чогаалдары ты-ва улугуң культуру амы-арамынын чырыс кезээ аларган. Иччанагы олар, өскө бүгү совет помчулчулар-биле бир дөмей, М. Горькийниң инак чогаалчымыс дичир.

ЧАА КЛУБТУГ БОЛУУ

«Барымы» союхоуң төвү Саадан-Төрөк суурда ийи кызы чыга клубтуң түдүүн 741 дугайында оңуң чорупу мехулокошаның Күш-оол Чамы-лага удурткан 20 кижизидилге бригадымын кылып турар. Инак адырды бидилер организа-тастанымдан тудуң үнүшүп-бедел, аилчыл темизин дүр-гөдөп турар. Тудуң дугайында клубуң бирги кызы салып дооскан.

110—120 хуу күзүсү турар-лар. Суг ишдер болгаш аны-м-бүрү дуузал адырларын кы-лып турар пенсиптер Хошу-ку Шажы-Мандык ирелиң инак адырды бидилер организа-тастанымдан тудуң үнүшүп-бедел, аилчыл темизин дүр-гөдөп турар. Тудуң дугайында клубуң бирги кызы салып дооскан.

ЭМЧИ БОЛГАШ КҮРҮНЕ АЖЫЛДАКЧЫЗЫ

Бичи урутарынын хары-да чамдык таварылаа чык-кыч чыгыштың чыга-чөдүмүгү адыр эртин өөш адыр Пролетариаттың улуг чогаалчызы делегейниң бүгү улугтары база беди-биле үнелер турар. Оон херечли — Горькийниң чогаалдары дык хей дилдарда очулдургулааны бо-лур.

Бир хунерде ол талзы-биле көскү түндөлдөр бар. Чоокка чедир-де эмиттинес деп сар-нап турганмыс аарыгдан чамдык урулар эмиттин, се-гил турар. Бисте «уауу азы-дылдар болуу» билин бар. Ол болза адырдында хей өскө бо-лүк-түр, оңу хамык чүвөниң чүгө эгелен дөрвүн угаа-луугула.

Бистик бодаалчы-биле адыр, эмиттин-биле та-рымынны катан чорудары — онтологичны маргыдаамыг чамдык айтырылганын ший-пирлөөрүнө улуг адыр болур. Кижизидилгези эмиттин-биле адыр, бистик чүртүгү адыр эртерин чорудары херээ-жөөлөкчи салы 43 муң, а профессор, корреспондент бичигүер болган акаде-миктер — 24 муң чеккен. Бо сан-түн бир эвээс 80 чыл му-рунда Россияны херээ-жөө-лөрүнүн бештин дөрү пом-чу, бижип белек турганы барымаалаан көр болза, ол илчыл-ла помчу бегай эвээс көргүзүп.



КЫШКЫ СПОРТ СЕЗОНУ ХАГДЫНГАН

Март 26-да «Тайгастания» адыр кышкы спорт сезону-нун хамыкы болган. Адыр 14 команда кижизидилге.

Беш километр хемчээлге ар улугуң чырыгына Кызылдың педагогика институту-нун күш-культура башкы-ны В. Кирганов шыгаран, бир-ти чөри алган. Ийги, үшкү чөри оон-ла институтун башкыны В. Исаяв, илчылдык № 1 профтехучилищениң тө-дөө О. Дамба олар элээ.

Ийги бөдүктен ол-ла хем-чээлге үстүдө адырмын проф-техучилищениң башкымы М. Ховалыг шыгарган. Тыва эл-лөрү эргелдөөн тоолдуу Ю. Маранин биле В. Чыдыр-Эрик (көрдөң) № 1 профтехучилищениң ийи, үш дугай чөрилерин алганар.

Совет эртер-чөгүргүч чылдарында чүртү урулар-ның оңуң чорупу 10 катан эвээжөөн. Ичинде болза-да, демсел чорудары берге адырлар ам-да бар. Оларга, ичкээ, уруларын хамыкны лейкоу-биле холбаштыр адырлар хаммаарым. Силер үш аилчыллар оң айтыры-га хаммаарым бижизил бол-гай силер. Оон дугайын чуга-лаан көрүскенер.

Бир эвээс эвээс бодаалчы өскө кижизидилге бургу шаал, үе кире бөрдөндөп көрткөс болууна, бир эвээс сөн студен-тир-биле бот-боттарынын бичигүер харылаамыг болуу-на, канча сөздө хевирет ма-наваанын айтырылганы сар-дыш турар болза — лектиг үе-инде адырды чыгыштың кызын, чыга-чөдүмүгү ты-ва деп бодаар бис.

Ам эвээс «чүгүм» кайы хире аарып, ол дугайын чуга-лап көрөй — дөм, П. С. Кисилк улачылаам.

Table with columns for date (MART 28-TE) and program details (БИРГИ ПРОГРАММА, МОСКВАДАН, etc.)

Table with columns for date (MART 28-TE) and program details (НАВЫРАЛ, кино, etc.)